

Grenzeloos Vertrouwen in de Jeugd

Ze staan op de voorkant van het boek *“De Grenzeloze Generatie”* van Frits Spangenberg en Martijn Lampert: jonge mensen op een danceparty die uit hun dak gaan. Voor de argeloze toeschouwer ziet het er waarschijnlijk onschuldig uit, maar dat is een vergissing. Een grote vergissing, zelfs. Want volgens Spangenberg en Lampert zien we hier niet slechts mensen uit hun dak gaan, maar vooral mensen die het moreel fundament van ons samenleving aantasten.

Spangenberg en Lampert zijn beiden verbonden aan het onderzoeksbureau Motivaction dat al vijftientig jaar onderzoek doet naar waarden en leefstijlen. Aan de hand van dat grootschalige onderzoek stellen ze vast dat in vergelijking met vorige generaties de jeugd van nu bijzonder materialistisch, hedonistisch en narcistisch is. Ze kennen geen politieke betrokkenheid, hebben geen maatschappelijke idealen en geven niets om het milieu. Ze zijn daarentegen voornamelijk op hun eigen beleving gericht en constant op zoek naar sterke prikkels. Het enige ideaal wat ze zouden hebben, is beroemd worden.

Dat kan niet goed gaan, vrezen Lampert en Spangenberg. Als deze generatie het roer op een gegeven moment moet overnemen in de samenleving, dan zal deze volstrekt stuurloos raken. Het morele kompas van deze jeugd is volledig ontregeld. Zodra zij volwassen zijn, krijgen we een samenleving waarin niemand nog om solidariteit en gemeenschapszin geeft. Spangenberg en Lampert noemen de huidige jeugd dan ook een sociale tijdbom.

Die bom moet ontmanteld worden, vinden ze. We kunnen niet langer de cultuurrelativistische schouders ophalen bij al die uitpattingen van de jeugd. Lampert en Spangenberg roepen daarom opvoeders, professionals en beleidmakers op om in het gelid te komen. Om niet langer aan de zijlijn toe te kijken hoe onze jeugd langzaam maar gestaag de vernieling indraait. We moeten grenzen gaan stellen. We moeten met z'n allen de jeugd in bedwang gaan houden voor het te laat is.

Dat klinkt allemaal behoorlijk opgeklopt, maar ik moet bekennen dat ik er ergens ook gevoelig voor ben. Als ik dat vurig pleidooi hoor over moreel verval en wordt aangesproken op mijn ethische verantwoordelijkheden als burger en medemens, dan voel ik mijn borst opzwellen, en hoor ik mijzelf in mijn binnenste roepen: “ja, ik wil meedoen, laten we de jeugd redden. Als we het klimaat dan niet kunnen redden is, dan toch ieder geval onze jeugd.” Maar zodra ik beseft dat Rouvoet en Balkenende waarschijnlijk ook in de voorste gelederen van dat morele offensief zullen mee marcheren, dan knakt ieder gevoel van daadkracht en heldhaftigheid wat ik even daar voor nog had meteen bij de wortel af.

Helaas, maar het had toch geen verschil gemaakt. Ook zonder de gedachte aan Balkenende en Rouvoet was ik mijn enthousiasme voor een moreel offensief snel verloren. Het is immers weer hetzelfde mantra wat ik hoor. Namelijk van het type ondergangsverhalen dat rechts-conservatieve cultuurcritici al sinds de jaren zestig reciteren. Al vijftig jaar klinkt die litanie ongewijzigd: doorgesloten individualisering, morele verloedering, relativisme, consumentisme, massificatie, seksualisering en algehele vervlakking. Nu wil ik die klaagzang best in overweging nemen, maar als Spangenberg en Lampert vervolgens vraagtekens zetten bij het feit dat kinderen hun ouders tutoyeren en ze pleiten voor een herintroductie van het schooluniform, dan bereikt mij een zulk een muffige spruitjeslucht dat iedere lust om ze verder nog serieus te nemen me vergaat.

Nu is aversie tegen spruitjeslucht natuurlijk geen argument, maar inhoudelijk ben ik het ook niet met ze eens. Neem hun verklaring voor het breed gedragen verlangen onder de jeugd om beroemd te willen worden. Zij zien dat als een kwalijke exponent van het hedendaagse cultuurrelativisme. Dat relativisme zou er voor zorgen dat ouders hun kinderen geen grenzen meer opleggen, en ze niet meer corrigeren. Het gevolg daarvan is dat de jeugd een ongezonde narcistische fixatie op zichzelf ontwikkelt, wat zich uit in de wens om beroemd te worden. In de ogen van Lampert en Spangenberg is het verlangen naar roem dus een ziek verlangen.

Toch denk ik dat het een hele normale wens is om beroemd te willen worden. Onderzoeken tonen althans aan dat een grote meerderheid van de mensen, jong en oud, er over dagdromen en fantaseren een beroemdheid te zijn. Maar het is daarnaast ook iets wat bij onze moderne samenleving hoort. In onze sociaal-mobiele en commerciële samenleving staat roem namelijk symbool voor de belofte dat iedereen getransformeerd kan worden in een betere, aantrekkelijkere en rijkere versie van zichzelf, en dat iedereen daarmee de kans krijgt om tot de elite van beroemdheden te gaan behoren, tot de groep van de mooiste, rijkste en meest getalenteerde mensen.

Zo bezien is het verlangen naar roem helemaal niet narcistisch, maar is het het moderne gezicht van de eeuwenoude menselijke droom van zelfverbetering, verhoogd aanzien en sociale promotie. Geen zieke dromen dus, eerder gezonde dromen. Ze getuigen vaak van optimisme en vitalisme.

Optimisme kun je Spangenberg en Lampert niet aanrekenen met hun sombere voorspellingen over de jeugd. Nu hebben ze recht op hun pessimisme, maar wat me niet lekker zit is dat ze met hun geklaag over de jeugd ook insinueren dat als je niet om het milieu geeft, niet politiek betrokken bent en geen idealen hebt, je moreel inferieur bent. Dat is net zo verwerpelijk als al die religieuze mensen die menen dat je zonder God geen goed mens kunt zijn. Als je geen idealen hebt of je niet betrokken voelt bij een of ander goed doel, dan betekent dat niet automataïsch dat je geen moraal hebt, of dat het slecht met je gaat.

Daarbij, als het om het hebben van idealen gaat, is het mijn indruk dat mensen met de grootste idealen ook vaak de grootste ijdelheden zijn. Op zich is ijdelheid echter geen probleem. Problematisch wordt het pas wanneer ijdele mensen ook nog eens menen beter te weten wat goed voor jou en eigenlijk voor alle mensen is, dan dat de mensen dat zelf zouden weten. Zo beweert Theodore Dalrymple, die het voorwoord voor het boek van Lampert en Spangenberg heeft geschreven, onomwonden op zijn superieure wijsheid te kunnen vertrouwen als het om de opvoeding van kinderen gaat. Zodra iemand beweert superieure wijsheid in pacht te hebben, moet je oppassen. Het zijn vaak figuren die neigen naar paternalisme en autoritaire eigendunk. En de geschiedenis heeft vaak genoeg bewezen dat dat figuren zijn die hun gevoel voor moraliteit makkelijk kwijt raken. Makkelijker, denk ik, dan de in het boek zo verfoeide materialistische en hedonistische jeugd.

Nader bekeken gaat achter die superieure wijsheid, waar Dalrymple zo vanzelfsprekend op vertrouwt, vaak niet meer dan een conservatieve agenda schuil. Een agenda, die in alles de nostalgie uitademt, dat het vroeger allemaal beter was. Dat mensen vroeger minder materialistisch, hedonistisch en op zichzelf gericht waren dan nu. Dat mensen toen een groter plichtsbesef en verantwoordelijkheidsgevoel hadden en vooral zo fatsoenlijk waren. Die nostalgie verklaart waarschijnlijk ook de hang naar schooluniformen en het pleidooi voor een beleefdheidsetiquette binnen de gezinsfeer.

Maar net als alle nostalgie is ook deze nostalgie een utopie. En zoals alle utopieën is ook deze utopie een fictie. Mensen waren vroeger net zo materialistisch en hedonistisch als nu. Alleen sprong het toen minder in het oog, omdat men het geld noch de tijd had om van alles te kopen en daarvan te genieten. Dat is nu wel anders. Onze economie kent een productiecapaciteit die de hedendaagse mens een ongekend niveau aan consumptiemogelijkheden biedt. En dat zal in de toekomst alleen nog maar verder groeien.

Natuurlijk heeft dat ook zijn schaduwkanten. Uitwassen zoals overspannen consumentisme, maar ook een groeiend aanbod van plat en grof vermaak zullen onvermijdelijk blijven. En sommigen, niet alleen jongeren, zullen eventueel de weg kwijt raken, of zelfs verdrinken in dit overvloedige aanbod. Maar die schaduwkanten zijn geen reden om de jeugd zwart te maken en ze als een sociale tijdbom te bestempelen.

Ik denk dat we sinds de jaren zestig in een trend zitten waarin we met z'n allen streven naar steeds meer geluk, welzijn en zelfexpressie. Ik dat dat een goede trend is. En ik kan me niet voorstellen dat de huidige jeugd daar afbraak aan zal doen. Sterker nog, ik denk zelfs dat de jeugd heel goed in staat is deze trend in beweging te houden. Dus, in plaats van me te verliezen in het grenzeloos geklaag van de bezorgde babyboomers, spreek ik liever een grenzeloos vertrouwen uit in de potentie van de jeugd om de toekomst te dragen.

Daar zijn ze beter mee gediend dan met grenzen.

Marcel Zuiderland, 15 december 2009.